

10. Blumenstengel I. Wesen und Funktion des Banketts im Beowulf / Ilse Blumenstengel. – Marburg : Mauersberger, 1964. – 152 S.
11. The Complete Corpus of Anglo-Saxon Poetry [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.sacred-texts.com>.

**Катерина Українська
(Харків)**

ЗООНИМИ ЯК ЗАСІБ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КОНЦЕПТУ *ANIMAL* У ДИТЯЧІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Вивчається специфіка функціонування зоонімів як засобу репрезентації концепту *ANIMAL* у дитячій мовній картині світу. Зроблений висновок, що зооніми, представлені у дитячому художньому дискурсі, сприяють формуванню системних зв'язків як всередині концепту *ANIMAL*, перетворюючи його на цілісну фреймову структуру, так і на рівні дитячої мовної картини світу в цілому.

Ключові слова: зоонім, концепт, дитяча мовна картина світу.

Изучается специфика функционирования зоонимов как способа репрезентации концепта *ANIMAL* в детской языковой картине мира. Сделан вывод о том, что зоонимы, представленные в детском художественном дискурсе, способствуют формированию системных связей как в пределах концепта *ANIMAL*, превращая его в целостную фреймовую структуру, так и на уровне детской языковой картины мира в целом.

Ключевые слова: зооним, концепт, детская языковая картина мира.

The article is dedicated to determining the specifics of zoonyms as a means of representing concept *ANIMAL* in children's belles letters discourse. The zoonyms singled out from the works by B. Potter are divided into five groups according to their structural, semantic and functional characteristics. The first consists of lexemes-names of animals which undergo occasional discursive personification. The second group consists of anthroponyms metonymically transferred to animals. The third group consists of zoonyms formed by personified lexemes-names of animals with the addition of typical greeting forms. The fourth group consists of zoonyms which combine lexemes-names of animals with characterizing elements. The fifth group consists of zoonyms-nonce formations coined by the author for specific purposes. The research demonstrated that zoonyms when used in children's belles letters discourse contribute to forming systemic connections both within concept *ANIMAL* and children's lingual worldview in general.

Key words: zoonym, concept, children's lingual worldview.

Основою життєдіяльності людини є процес пізнання, під яким розуміється активна дослідницька поведінка людини, заснована на двох головних механізмах: висуванні та відборі здогадок про навколишню дійсність та критичному усуненні помилкових гіпотез [5]. Результатом пізнання є формування у свідомості людини „власної суб'єктивної, емоційно забарвленої та пристрас-

ної моделі або образу світу крізь призму якої вона сприймає та оцінює усе, що відбувається навколо“ [1, с. 57]. Хоча механізми концептуалізації та категоризації дійсності формуються у людини на початкових етапах її життя, специфіка формування дитячої мовної картини світу (далі – ДМКС) залишається за великим рахунком поза увагою мовознавців, визначаючи *актуальність* обраного дослідницького напрямку. І. О. Бубнова підкреслює, що головний акцент у дослідженнях такого роду має бути зроблений на слові – тому „будівельному матеріалі, який використовує кожна людина для розуміння світу та орієнтації у ньому“ [там само, с. 58]. Керуючись цією настановою, ми продовжуємо вивчати ті типи лексичних одиниць, які посідають провідні позиції у ДМКС, „згуртовуючи” навколо себе важливу (в тому числі культурно специфічну) інформацію про взаємозв’язність та взаємообумовленість світу й соціуму, складовою яких дитина себе ідентифікує.

Таким чином, *метою* представленої розвідки є висвітлення мовної та комунікативної специфіки власних назв при формуванні анімалістичних вербальних образів-складників ДМКС. Відповідно до поставленої мети *об’єктом* нашого дослідження виступають лексеми-зооніми, представлені в англійських художніх творах для дітей жанру *Animal Story*, а *предметом* безпосереднього аналізу є структурно-семантичні та функціонально-прагматичні особливості досліджуваних одиниць, усвідомлення яких сприяє цілісності тих образів тваринного світу, які формуються у дитячій свідомості.

Система власних назв, які разом з іншими мовними засобами реалізують дитячу концепцію світобачення, є важливим елементом художнього дискурсу для дітей. Вважається, що „власні назви, на відміну від загальних, служать для виділення названого ними об’єкта з низки подібних, для його індивідуалізації та ідентифікації” [3, с. 187]. Сукупно ці назви вивчаються спеціальною наукою ономастикою, назва якої походить від грецького *onomastike* – „майстерність давати імена”.

Ономастичне забезпечення дитячої літератури має свої власні пріоритети та завдання, зумовлені психологічними особливостями сприйняття дитиною дійсності. Як слушно зауважує з цього приводу О.Д. Петренко, „поетонімосфера дитячого твору має на меті не стільки поінформувати маленького читача, скільки посприяти його саморозвитку, самопізнанню” [4, с. 6]. На думку

В. М. Русанівського, „література для наймолодших – це насамперед казки, в яких розмовляють білочки, зайчики, півники, лисички, бігають вовчики, тупають ногами ведмедики, олюднюються колобки і діють різні фантастичні істоти. <...> Саме цей казковий світ входить і в оригінальну літературу, яка вчить дітей порядності і розвиває в них почуття справедливості” [6, с. 3].

Основу ономастикону у художніх творах для дітей анімалістичного жанру становлять зооніми, оскільки саме тварини є їхніми головними героями. О. В. Суперанська пропонує наступне визначення поняття зоонімів: „імена різних тварин, птахів та ін. – особливий відділ ономастики зі своїми традиціями, які варіюють в значному діапазоні у різних народів і в різні епохи” [7, с. 178]. Англійська літературна зооніміка досі залишається одним із найменш досліджених підрозділів ономастики, а нечисленні праці не відображають повною мірою закономірностей виникнення, розвитку та функціонування власних назв тварин, що функціонують на сторінках художньої прози та поезії.

Отже, *матеріалом* для статті ми обрали зооніми, відібрані методом суцільної вибірки з творів відомої англійської письменниці Беатріс Поттер. Усього проаналізовано 17 творів і відібрано 54 зооніми. Вибір літературної спадщини Б. Поттер не є випадковим, адже вона – не тільки один із найвідоміших у світі авторів дитячих казок, чиї чудові історії полюбують дорослі та діти в усьому світі, а й фактична зачинателька популярного нині жанру *Animal Story*.

Відомо, що мова людини ґрунтується на певних традиціях та стереотипах, які склалися в ментальному просторі людини протягом століть і формували її мовну картину світу. Власні імена існують в усіх мовах світу, однак у кожній з них вони мають специфічні ознаки, зумовлені реальною дійсністю, у межах якої ця мова функціонує. Мова, як зауважив В. фон Гумбольдт, „якої б форми вона не набувала, завжди є духовним втіленням індивідуального життя нації” [2, с. 72]. Це дає нам підстави стверджувати, що лексеми-зооніми у ментальному лексиконі людини представлені культурно маркованими ментальними утвореннями, які відбивають своєрідність лінгвокультури, у нашому випадку – англійської, тобто лінгвокультурними концептами. Втім, очевидним є й те, що зоонімічні лінгвокультурні концепти (ЗЛК) матимуть власну специфіку, невід’ємну від специфіки власних назв на їхнє позначення. Можемо, наприклад, припустити, що кожен окремий ЗЛК репрезен-

туватиметься одним іменем, а його поняттєвий складник буде не стільки описувати об'єкт, скільки вказувати на нього. Водночас значущість образного та аксіологічного складників ЗЛК, представлених зоонімами у художньому дискурсі зростатиме пропорційно тому, яку роль вони відіграватимуть у сприйнятті навколишнього світу дитиною. Не секрет, що саме у художніх творах для дітей найчастіше світ тварин корелюється зі світом людини, за допомогою якого дитина може легко засвоїти та усвідомити усю систему людських стосунків, краще зрозуміти навколишній світ та дійсність. Персонажі у творах дитячої літератури сприяють наочності дій для дитини, а їхня поведінка слугує ціннісним орієнтиром.

Методи дослідження зумовлені його метою та об'єктом. Важливою складовою проведеного аналізу виступає розкриття повноти значення зоонімів, для чого ми й використовували метод словникових дефініцій, компонентний семантичний аналіз, етимологічний та контекстуальний аналіз. Типологічний аналіз став у пригоді при встановленні структурно-семантичної номенклатури досліджуваних одиниць, а комунікативно-функціональний – при визначенні їх прагматичного та аксіологічного навантаження. Комплексне застосування окреслених методів дозволяє розподілити одиниці вибірки на декілька функціональних типів.

Перший представлений узуальними власними назвами тварин, які зазнають оказіональної дискурсивної персоніфікації, внаслідок якої відповідні лексеми пишуться з великої літери і часто втрачають артикль. Таким чином із звірів та комах об'єкти номінації перетворюються на персонажів та суб'єктів художнього дискурсу, набуваючи людських рис, виконуючи певні соціальні ролі та виразняючи авторську ідею:

(1) *“My wife will be anxious! Just another nut or two nuts, let me crack them for you,” said **Chipmunk** (“The Tale of Timmy Tiptoes”).*

(2) *“It is getting perfectly full-up downstairs; the sitting-room is full, and they are rolling along the passage; and my husband, **Chippy Hackee**, has run away and left me. What is the explanation of these showers of nuts?” (“The Tale of Timmy Tiptoes”).*

До *другого* типу належать узуальні власні назви, які ґрунтуються на метонімічних за своєю суттю переносах власних назв з одного об'єкта номінації на інший. У нашому випадку імена людей використовуються на позначення тварин, причому часто у супроводі узуальних лексем на позначення цих тварин. У таких

випадках Б. Поттер зазвичай вдається до найпоширеніших в англомовній культурі імен людей, потенційно відомих, а отже й прагматично комфортних, її маленьким читачам. Використовуючи цей прийом, авторка неначе підкреслює тісний зв'язок людини з тваринами, які є її добрими друзями та помічниками:

(3) *As soon as they had passed, little **Benjamin Bunny** slid down into the road, and set off with a hop, skip, and jump to call upon his relations, who lived in the wood at the back of Mr. McGregor's garden ("The Tale of Benjamin Bunny").*

(4) ***Pigling Bland** became frightened and cried "Wee, wee, wee! I can't find my way home!" After an hour's wandering he got out of the wood; the moon shone through the clouds, and **Pigling Bland** saw a country that was new to him ("The Tale of Pigling Bland").*

(5) ***Johnny Town-mouse** and his friends noticed it, but they were too well-bred to make personal remarks; only one of them asked Timmy Willie if he had ever been in a trap? ("The Tale of Johnny Town-mouse").*

Тремій тип представлений зоонімами, утвореними шляхом персоніфікації власних узуальних назв тварин з використанням типових в англомовному соціумі форм звертання. Такий прийом не тільки сприяє представленню тварин як звичних та зрозумілих дитині об'єктів дійсності (недарма більшість із них належать до категорій свійських!), а й виконує важливу освітньо-виховну функцію:

(6) *"Come! **Mr. Drake Puddle-Duck**," said Moppet – "Come and help us to dress him! Come and button up Tom!" **Mr. Drake Puddle-Duck** advanced in a slow sideways manner, and picked up the various articles ("The Tale of Tom Kitten").*

(7) *"I will get some worms and go fishing and catch a dish of minnows for my dinner," said **Mr. Jeremy Fisher**. "If I catch more than five fish, I will invite my friends **Mr. Alderman Ptolemy Tortoise** and **Sir Isaac Newton**. The Alderman, however, eats salad." ("The Tale of Mr. Jeremy Fisher").*

(8) *"Thank you, thank you, thank you, **Mrs. Tittlemouse!** Now what I really-really should like – would be a little dish of honey!" ("The Tale of Mrs. Tittlemouse").*

Четвертий тип складають зооніми, в яких лексема-назва тварини та / або її ім'я сполучаються зі словами-характеризаторами, що ґрунтуються на спільному для дорослої людини та дитини сприйнятті явищ навколишньої дійсності, у свою чергу, заснованому на реальних асоціаціях. Використання таких уточнюючих та характе-

ризуючих лексем у складі зоонімів допомагає дитині розширити свій світогляд та краще пізнати навколишній світ. Зокрема, зооніми у творах Б. Поттер вказують на різноманітні факти, пов'язані з поведінкою тварини, її зовнішністю, звичками тощо. Наприклад, в імені персонажа *Jemima Puddle-Duck* міститься важлива інформація про те, що качки любляють калюжі, а номінація *squirrel Timmy Tiptoes* вказує на спосіб пересування білки; зооніми *yellow Cat Ginger, Tabby Kitten, squirrel Silvertail* ознайомлюють дитину з особливостями окрасу тварини. Перелік можна продовжувати, але головним у такому підході до формування зоонімів є те, що вони створюють у свідомості дитини додаткові системні зв'язки, що поєднують слоти концепту *ANIMAL* в єдину фреймову структуру.

Наведені приклади дають можливість зауважити, що „ім'я та образ, паралельно створюються в творчості письменника, доповнюючи й уточнюючи один одного” [7, с. 133], тим самим вони надають реципієнту певну додаткову інформацію конотативного характеру, яка містить вказівку на прикмети та оцінку носія. Такі власні назви існують тільки в окремому контексті, завдяки яким дитина сприймає художній текст за допомогою певних асоціацій, які у свою чергу сприяють кращому розумінню твору.

До *n'ятого* типу відносимо оказіональні зооніми, у межах індивідуального мовного простору авторки. Пропонуємо загальне визначення оказіональних зоонімів як особливої групи власних імен, що створюються, виходячи зі специфіки ситуації, описуваної у творі. Як правило, такі зооніми є промовистими. Наприклад, назви таких персонажів, як *squirrels Nutkin and Twinkleberry* одразу дають змогу зрозуміти, чим харчуються білки та як саме вони добувають їжу. Оказіональні зооніми вирізняються оригінальною словотвірною будовою, що, у свою чергу, сприяє характеристиці персонажів. Таким чином письменниця імплікує важливу інформацію про тварин, дає дитині можливість самій здогадатися і розкодувати її завдяки семантичній прозорості власних назв. Вона не пропонує готового рішення, а спонукає дитину зробити власний вибір. Утворюючи імена цього типу, Б. Поттер нерідко вдається до мовної гри на основі рими (*Pig-Wig, Hunca Munca*) та морфемної редуплікації (*Yock-Yock, Suck-Suck, Chin-Chin, Tchut-tut-tut*). У дитячій літературі мовна гра сприяє кращому запам'ятовуванню інформації.

Проведене дослідження дозволяє дійти *висновку* про те, що зооніми у творах Беатріс Поттер є своєрідним відбиттям духовної

і матеріальної культури англомовного суспільства. Структурно відмінні, вони мають багато спільного у функціональному плані, сприяючи кращому усвідомленню дитиною тваринного світу. У наслідок цього відбувається формування системних зв'язків як всередині концепту *ANIMAL*, перетворюючи його на цілісну фреймову структуру, так і на рівні ДМКС в цілому.

Перспективною подальшої роботи є аналіз інших типів лексичних одиниць як чинників формування ДМКС.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бубнова И. А. Индивидуальный „образ мира” как объект психолингвистического анализа / И. А. Бубнова // Язык, сознание, коммуникация : сб. статей / [отв. ред. В. В. Красных, А. И. Изотов]. – М. : МАКС Пресс, 2012. – Вып. 45. – С. 57–69.
2. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию / В. фон Гумбольдт. – М. : ПРОГРЕСС, 1984. – 397 с.
3. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / М. П. Кочерган. – К. : Видавничий центр „Академія”, 2001. – 368 с.
4. Петренко О. Д. Ономастика дитячих творів Роалда Дала : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 „Германські мови” / О. Д. Петренко. – Одеса, 2006. – 17 с.
5. Поппер К. Знание и психофизическая проблема: В защиту взаимодействия / К. Поппер. – М. : Изд-во ЛКИ, 2008. – 256 с.
6. Русанівський В. М. Мова літератури для дітей / В. М. Русанівський // Мовознавство. – 2006. – Вип. 5. – С. 3–14.
7. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного / А. В. Суперанская. – М. : НАУКА, 1973. – 352 с.
8. Beatrix Potter Stories [Electronic resource]. – Access : <https://sites.google.com/site/beatrixpotterstories/the-tales-of-beatrix-potter>.